

Filosofische ontmoetingen: Lente-ontmoetingen 2017

- Deze inzichten zijn helemaal niet nieuw!
- En ze zijn voldoende gedocumenteerd.
- Maar ... de politieke vertaling blijft uit.

Centrale vraag deze namiddag:

Hoe komt dat? Hoe is dat te verklaren?

Een economisch model zonder toekomst

- Dit systeem is niet (langer) houdbaar:
  - Het is niet duurzaam
  - Het is onrechtvaardig
  - Het is zinloos
- Dit vraagt om wat uitleg ...

Filosofische ontmoetingen: Lente-ontmoetingen 2017

'STEADY AS SHE GOES'

Programma

- 14:30u Onthaal
- 15:00u Inleiding
- 16:00u Pauze
- 16:30u Gespreksronde
- 18:00u Afsluiten van de gespreksronde
- 18:30u Broodmaaltijd
- 20:00u Einde

Van een paar persoonlijke ervaringen ... naar een beetje geschiedenis

De sticker van hierboven vond ik ooit in een alternatief winkeltje in Boulder, Colorado. Hij heeft vele jaren als 'bumpersticker' op mijn auto gehangen. De spreuk komt eigenlijk van Mahatma Gandhi.

Ik denk hierbij terug aan een ervaring in het laatste jaar van mijn humaniora met Daniel Evrard (1962-1963).

De milieu problematiek was nog nauwelijks aan de orde.

Dit is dus van vóór de tijd van 'Anders gaan leven' (ontstaan in 1973) en 'Agalev' (partij ontstaan in 1979).

Daarvoor bestond Ita I Unidad (eind jaren '60, tot begin jaren '80).

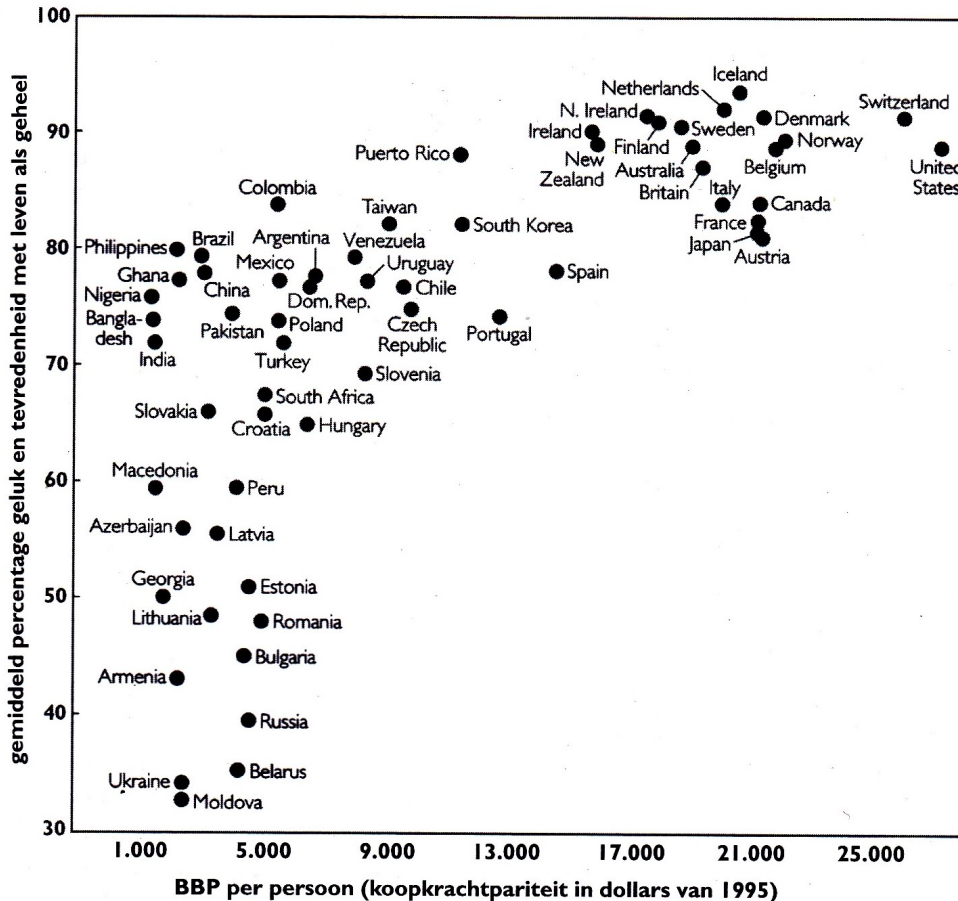
Ita I Unidad was een kleine NGO die naast ontwikkelingsprojecten in het zuiden ook aandacht had voor onze levenswijze hier:

- Het kan niet
- Het mag niet
- Het heeft geen zin

Vandaar de kerngedachte: 'Creatieve Soberheid'.

Ita I Unidad is opgegaan in de Anders gaan leven beweging als de Derde Wereld werkgroep.

Welbevinden versus materiële welvaart

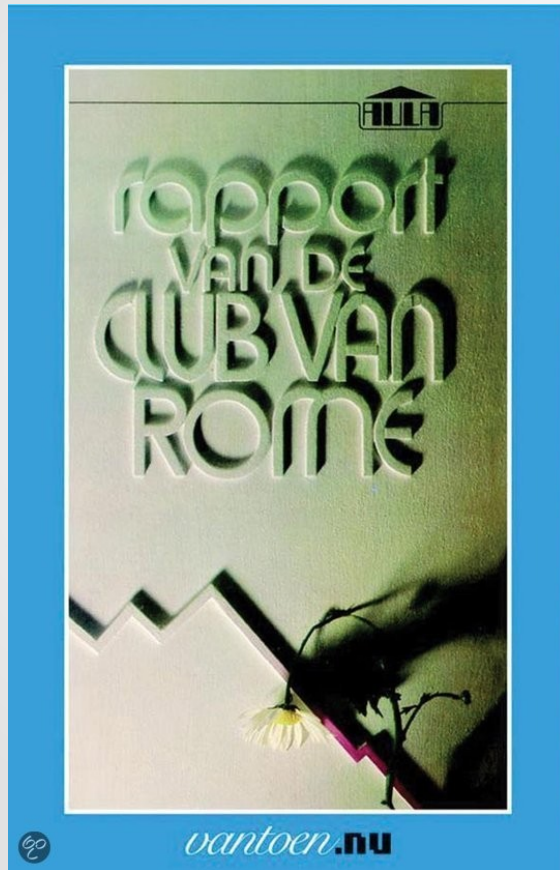
De bijhorende grafiek illustreert hoe een 'nutscurve' uiteindelijk niet meer gaat stijgen.

Het verder verhogen van de materiële welvaart, hier uitgedrukt in termen van het BNP (koopkracht), zorgt vanaf een zekere hoogte niet meer voor meer geluk en tevredenheid.

Soms wel integendeel. Denk maar aan de vele mensen met burn-out, het veelvuldig gebruik van antidepressiva in ons land, psychische problemen, ook bij jongeren, ...

Grenzen aan de groei

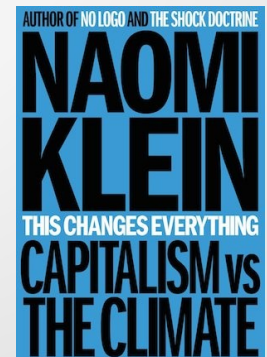

In 1972 verschijnt het Rapport van de club van Rome.

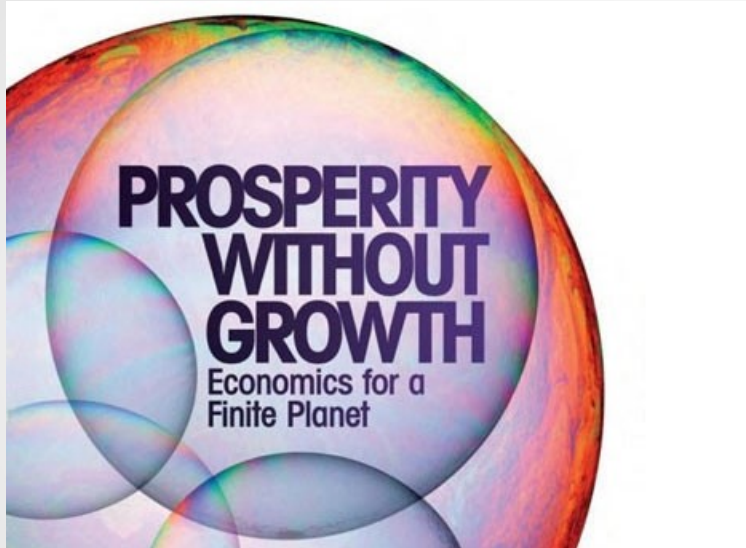
Sindsdien zijn er heel wat boeken en documenten verschenen die de analyses maken, voorspellingen doen, waarschuwen voor onherstelbare schade, ... en uitwegen proberen te formuleren.

Ik noem een paar van de meest bekende:

- Small is beautiful (Hou het klein), E. Schumacher (1973)
- Prosperity without growth (Welvaart zonder groei), T. Jackson (2009)
Nieuwe uitgave: 2017
- This changes everything. Capitalism vs climate (No time. Verander nu voor het klimaat alles verandert), N. Klein (2014)
- Laudato si, Encycliek van Paus Franciscus (2015)
- En vele andere ...

Welvaart zonder groei – Tim Jackson (2009)

Op de 13de maart, kwam Tim Jackson spreken in het Kaaitheater over

Welvaart zonder groei 2.0

Een paar citaten:

- “Niet groeien, krimp ('degrowth') – in de huidige omstandigheden – leidt tot dalende vraag, toenemende werkloosheid en een spiraal van recessie.”
- “We kopen spullen die we niet nodig hebben, die we ons eigenlijk niet kunnen permitteren, om indruk te maken op mensen, die we niet eens kennen.”
- “Elke samenleving klampt zich vast aan een mythe. Onze mythe is die van economische groei.”

Groeiend bewustzijn !?

Er is zonder twijfel een groeiend milieubewustzijn.

Er wordt bij ons al op grotere schaal gerecycleerd en afval gesorteerd:

- Ik produceer nog nauwelijks een klein zakje restafval per 14 dagen

Maar we blijven consumeren.

We gaan meer op reis,
we vliegen meer en verder.

Dingen die vroeger nog in vraag werden gesteld,
zijn nu 'not done', bijvoorbeeld

- Roken op vliegtuig, trein, openbare plaatsen, restaurants, ...

Alternatieve projecten op kleinere schaal

Documentaire: Demain (Frankrijk, 2015), straks meer.

We gaan hier ook meer aandacht aan besteden op de volgende bijeenkomst, op zaterdag 13 mei, met Tine Hens:

Het klein verzet

- Alternatieve landbouwprojecten (Community supported agriculture, stadsprojecten, urban agriculture) – straks (eventueel) meer..
- Dagen zonder vlees
- Cohousing projecten
- Autodelen (Cambio en andere)
- Repair cafés
- Urban mining (Recycleren van gsm's bijvoorbeeld) – straks meer.
- Marinaleda (Dorpje in Spanje)

De politiek blijft achter

Groeiende kloof tussen rijk en arm (zie rapport Oxfam):

- 8 rijkste mannen bezitten evenveel als de armste helft van de wereldbevolking

Concurrentie in plaats van solidariteit.

De politiek blijft vasthouden aan de gebruikelijke remedies

Het mantra van de besparingen

- Besparen op overheidsuitgaven.
- Snoeien in sociale voorzieningen.
- Beperken in de tijd van werkloosheidsuitkeringen.

Groei als een religie. De markt als een natuurfenomeen.

- 'De markt reageert nerveus ...'.
- Wie of wat is dat, 'de markten' ?

De globalisering is uit de hand gelopen. Het is als een monster dat zijn eigen leven is gaan leiden. En waar we geen vat meer op hebben.

“God rijdt rond in een Porsche”

- Duurzame producten maken is geen doelstelling.
- Dat is winst maken. Groei.
- Daartoe moeten behoeften gecreëerd worden.

- De 'markt' in onze kapitalistische wereld is als 'god' in de middeleeuwen
- Ze is alles bepalend, ze wordt niet in vraag gesteld
- Je kan vele verhalen lezen met enkele woordjes te veranderen:
  - de markt - god
  - de economen - hoge priesters
  - offers brengen - offers brengen
- Wij zijn als slaven van het systeem

Welk citaat is echt ?

Welk citaat is echt ? Het eerste uit Tertio, of het tweede van <http://moneystore.be> ?

- Wat betekent dit voor het Vaticaan? Paus Benedictus sloeg in zijn recentste exhortatio een agressieve toon aan. Hij zei dat de Congregatie Voor De Geloofsleer zou beoordelen of de wetgeving rond abortus en euthanasie zich in lijn met de verwachtingen van het Vaticaan bevond.
- Wat betekent dit voor de Fed? Fed-voorzitter Yellen sloeg in haar recentste toespraak een agressieve toon aan. Ze zei dat het Federal Open Market Committee (FOMC) zou beoordelen of de werkgelegenheid en inflatie zich in lijn met de verwachtingen van de Fed bleven ontwikkelen.

Welk citaat is echt ? Het eerst uit Homerus, of het tweede uit De Tijd ?

- Opmerkelijk was dat de goden zich niet lieten afschrikken door de uitlatingen van de hogepriester, ook al steeg het aantal de mensenoffers aanzienlijk. Volgens de godgeleerden bleven de goden onwrikbaar in de mensenhandel vertrouwen. Sommigen beweerden dat de overmoed van de goden de perceptie wat vertroebelde.
- Opmerkelijk was dat de Amerikaanse aandelenmarkten zich niet lieten afschrikken door de uitlatingen van Yellen, ook al steeg de rente op tienjarige schatkistcertificaten met een paar basispunten. Volgens analisten bleven de markten onwrikbaar in de reflatiehandel geloven. Sommigen beweerden dat overmoed de perceptie wat vertroebelde.

Waarom ? Wat houdt hen tegen ? Wat houdt ons tegen?

We zijn er fel op vooruit gegaan

- Na de 2de wereldoorlog lag alles in puin
- We moesten opnieuw beginnen.
- Dit systeem heeft 70 jaar goed gewerkt.
- De materiële welstand is er fel op vooruit gegaan.
- We hebben het allemaal veel beter dan onze voorouders:
  - die moesten buiten naar het toilet,
  - hadden geen douche, geen badkamer,
  - ...

De volgende generatie is opgegroeid met veel luxe,

- maar kan zelf nauwelijks dit niveau handhaven.
- Dikwijls is hulp van de (rijkere) ouders nodig.

Bij de daaropvolgende generatie wordt dat al anders.

- En de weerbaarheid is ook een stuk kleiner.

Het 'trickle-down' principe

The Republican Trickle-Down Theory

"He says that the more he eats the more crumbs we will get."

Het 'trickle down' stelt dat groei in rijkdom van de rijkere uiteindelijk ook zal leiden tot een verbetering van de situatie van de armere.

Het is echter al meerdere keren aangetoond dat dit niet zo is. De rijken worden rijker en de armen armer.

Zie bijvoorbeeld het laatste rapport van Oxfam

Geloof in de technologie

Andere hebben dan weer een blind geloof in de technologische vooruitgang.

De opvatting die techniek als bevrijdend ziet, **ziet vooral de positieve kant** ervan zoals toeneming van productie, verhoging van de levensstandaard, etc.

Deze houding is verbonden met het **voortgangsgeloof** dat de ontwikkeling van wetenschap en techniek ziet als onze grootste kans op bevrijding van armoede, ziekte en gebrek.

In deze visie **beheersen de mensen** de techniek en de technologische ontwikkeling.

Ongewenste neveneffecten worden idealiter door middel van zuiver technologische oplossingen weer uit de wereld geholpen.

Inertie van het systeem

- Bovendien is wat er fout gaat niet altijd zo voelbaar, duidelijk.
- Ook dat is inertie.

- Een groot schip, zwaar geladen, verander je niet zo maar van koers.
- Een politiek systeem dat maar op korte tijd denkt:
  - Verkiezingen om de 4 jaar, met soms nog verkiezingen tussendoor.
  - Dit maakt dat oplossingen op lange termijn niet mogelijk zijn/ niet politiek haalbaar.
- Dat geldt zowel op economisch vlak als in de politiek.

De paardenmestcrisis in 1894 – Een anekdote (of niet ?)

In de 19de eeuw verliep het stedelijk transport vrijwel volledig met paarden.

Dit zorgde voor problemen:

- verkeersslachtoffers,
- rottende paardenlijken op straat,
- mestoverschot.

Dit leidde tot 'De grote paardenmestcrisis' in 1894 !

Op een grote tiendaagse internationale conferentie (1898 in New York) kwamen de afgevaardigden al snel tot de conclusie dat het probleem niet oplosbaar was!

Wat leren we hier uit? Dat sommige Grote Problemen helemaal niet moeten opgelost worden, omdat ze vanzelf verdwijnen? Denk aan de staatsschuld (en de uitspraak van minister Guy Mathot).

Hebben we een kantelmoment bereikt ?

Kan deze crisis een kantelmoment te weeg brengen?

Nieuwe inzichten, nieuwe keuzes?

Er gebeurt wel wat in deze tijden:

- Vluchtelingencrisis
- Brexit
- Verkiezing van Trump in de VS
- Populisme en nationalisme in Europa

Tijd voor een koffiepauze

We beginnen terug om 16:30u

Gespreksronde

We zouden even kunnen reflecteren over wat er allemaal aan bod is gekomen.

Maar we houden dat voor in het gesprek. We beginnen met een rondje (principe Socrates – of is het Plato?).

We discussiëren verder aan de hand van een 'case studie'. Zo wordt het wat concreter.

Ik heb er twee voorzien, maar de tweede is eerder voor het geval we over het eerste wat uitgepraat zouden geraken.

1. Het teveel aan smartphones

- Naar aanleiding van een rapport van Greenpeace dat eind februari werd gepubliceerd.

2. Duurzame landbouw

- Naar aanleiding van het initiatief: Veertig dagen zonder vlees.

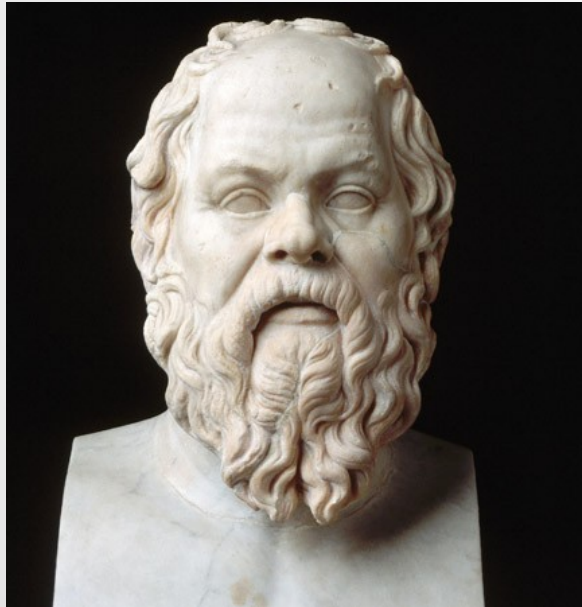
Te veel smartphones – Hoe lossen we dat op?

- Technisch gezien is er vermoedelijk geen groot probleem.
- Wat houdt ons tegen om dat te realiseren?
- De manier waarop smartphones de voorbije tien jaar zijn geproduceerd en weggegooid, heeft grote gevolgen voor onze planeet (cfr. een rapport van Greenpeace).
- Sinds de lancering in 2007 werden wereldwijd 7,1 miljard smartphones geproduceerd. En ze gaan gemiddeld 2 jaar mee.
- Er is nood aan een nieuw productiemodel om de enorme elektronische afvalberg te verminderen en de toestellen langer te doen meegaan.
- Bedrijven die duurzame producten maken zullen
  - minder verkopen,
  - minder winst maken,
  - minder mensen te werk stellen,
  - ...

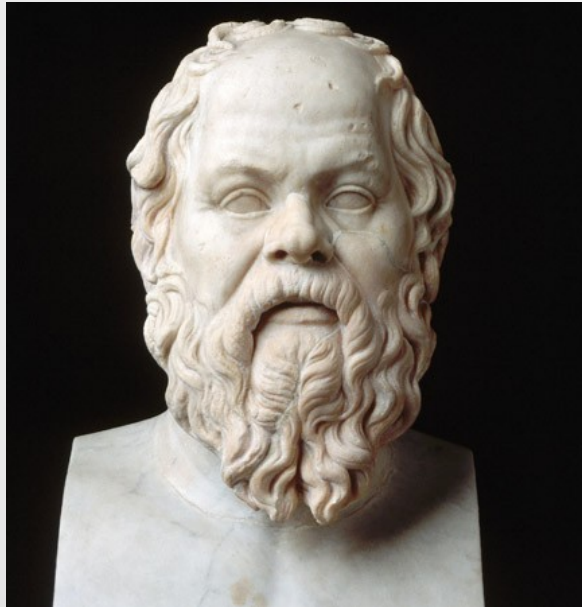
Keuze van een paar topics – Bijeenkomst van 12 maart 2017

Principe van Socrates (Filosofisch Café):

- Elkeen brengt een topic aan dat hij behandeld wil zien
- We stemmen dan voor een 3-tal topics.
- Elkeen kan twee stemmen uitbrengen
- Ik heb hier zelf, bij wijze van voorbeeld, de eerste drie ingevuld:
  - 1) *Het beste systeem om de mens in stand te houden* * * *
  - 2) Dit botst nu op grenzen..*
  - 3) Oorzaak van probleem: Evenwicht hebben en zijn ? * *
  - 4) Basisinkomen → > andere levensdoelen *
  - 5) Politieke implementatie leidt onder chantage door jobs *
  - 6) Geld en macht (cfr nummer 5)
  - 7) Nood aan creativiteit * *
  - 8) Heil verwachten van vrouwen * *

Keuze van een paar topics – Bijeenkomst van 26 maart 2017

Principe van Socrates (Filosofisch Café):

- Elkeen brengt een topic aan dat hij behandeld wil zien
- We stemmen dan voor een 3-tal topics.
- Elkeen kan twee stemmen uitbrengen
- Ik heb hier zelf, bij wijze van voorbeeld, de eerste drie ingevuld:

- 1) *Het systeem botst op zijn grenzen, het is niet duurzaam.*
- 2) *We kunnen allemaal op deze wereld zo niet consumeren.*
- 3) *Economische groei als religie.*
- 4) Globalisering
- 5) Persoonlijke problematiek
- 6) Diensten of apparaten
- 7) ...

Vrij rollenspel – Een poging om het gesprek te structureren

Elkeen die tussenkomt doet dit vanuit een bepaalde positie, die hij voor die tussenkomst kiest:

- De gebruiker
- De producent
- De technicus, de onderzoeker, de wetenschapper
- De werknemer
- De overheid die oog heeft voor het algemeen belang
- De milieu activist

En hij/zij vermeldt dat ook. Bij elke tussenkomst is maar één positie mogelijk.

Aard van de tussenkomst:

- 1) Eigen mening
- 2) Niet je eigen mening, maar een standpunt dat je toch waardevol vindt
- 3) Men mag ook 'advocaat van de duivel' spelen. Maar men moet er dat dan bij vermelden.

Tweede case studie: Duurzame landbouw

- Grootschaligheid van de landbouw
- Transport van voedingsmiddelen
- Monsanto en konsoorten
- Vleesproductie en druk op het milieu

Wat kan hier gedaan worden door de verschillende actoren?

- De consumenten
- De producenten
- De multinationals
- De overheid

Zelfde techniek ?

Een voorsmaakje op de volgende bijeenkomsten:
Een fragment uit de documentaire 'Demain'

Duurzame landbouw – Een fragment uit de documentaire 'Demain'

Documentaire van Cyril Dion en Mélanie Laurent

Deze film laat zien hoe kleine initiatieven grote gevolgen kunnen hebben voor de wereld van morgen.

De makers van deze documentaire gingen met hun team naar tien verschillende landen.

Op zoek naar pioniers die landbouw, energie, economie, democratie, en educatie opnieuw proberen uit te vinden om de wereld leefbaarder te maken.

We kijken naar een fragment over duurzame landbouw.

Welkom aan tafel voor de broodmaaltijd

- De living wat herschikken
- Stoelen rond de tafel
- Tafel klaarzetten
- Buffet met eten in de keuken op het werkblad
- Zelfbediening (voor eten en drank)
- en ...

Smakelijk !